

Poslední dny Jana Opletala

Co odkrývá dosud jen okrajově probádaný chorobopis oběti represe 28. října 1939

MARTIN JINDRA

Zranění medika Jana Opletala, které utrpěl střelnou zbraní na demonstraci 28. října 1939, zpočátku nevypadalo vážně. Jeho zdravotní stav se výrazně zhoršil až po několika dnech – kdyby existovala antibiotika, pravděpodobně by přežil.

Výroční den vzniku Československa se pro domácí odboj stal vítanou příležitostí k uspořádání veřejných protestních akcí.¹ V průběhu masových nepokojů českého obyvatelstva 28. října 1939 byl na nároží pražské Žitné a Mezibranské ulice smrtelně zraněn medik Jan Opletal. Desetitisíce demonstrantů v tento pro ně sváteční den projevíly odbojný

charakter a nesouhlas s německou nacistickou okupací i ustrašenou politikou protektorátní reprezentace.² Ve střeoevropském kontextu ojedinělá událost rozpoutala rozsáhlé perzekuce českého studentstva a vedla k uzavření českých vysokých škol.³ Jako bezprostřední záminka posloužil Opletalův pohřeb 15. listopadu 1939. Přestože rozsah protestů (demonstrovalo okolo 3 000 lidí) i počet zatčených byly po medikově pohřbu mnohem menší nežli 28. října, okupační moc využila událost s cílem zastrašit českou společnost a udusit její soudržnost.

Tichý protest

Rodák ze Lhoty nad Moravou Jan Opletal pocházel z početné domkářské rodiny Štěpána Opletala a Anny, rozené Navrátilové.⁴ Litovelský farář

Jan Opletal

Foto: Ústřední archiv a muzeum ČČSH

Církve československé husitské František Dokoupil – který ho vyučoval náboženství – na něj vzpomínal jako na tichého a skromného žáka, jenž rychle duševně rostl.⁵ V náboženství stejně jako v dalších předmětech, s výjimkou německého jazyka, pro-

Rodiče Štěpán a Anna Opletalovi

Foto: archiv Věry Spurné

- 1 O nebyvalém rozsahu ilegálních letákových akcí, které 28. říjnu 1939 předcházely, referovaly četnické stanice a místní samosprávy. Viz např. *Národní archiv* (NA), f. Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, k. 529, sign. 207-529-4 a 207-529-5.
- 2 Podobné protestní akce se konaly i v dalších městech. KOKOŠKA, Stanislav: Počátky hnutí odporu v Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939. In: SYRNÝ, Marek (ed.): *1939. Rok zlomu*. Múzeum SNP, Banská Bystrica 2019, s. 133. Protektorátní správa ve spolupráci s Národním souručenstvím a Národní odborovou ústřednou zaměstnaneckou v Praze neúspěšně apelovala na obyvatelstvo protektorátu, aby zachovalo 28. října kázeň a klid a dostavilo se normálně do zaměstnání. Viz např. NA, f. Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, k. 1193, sign. 225-1193-1/27, Konvolut dokumentů k opatřením 28. 10. 1939.
- 3 Na tomto místě je třeba připomenout slavnostní převzetí pražských německých vysokých škol do tzv. ochrany Říše, které se událo 4. listopadu 1939. Viz Převzetí pražských německých vysokých škol do ochrany Říše. *Národní politika*, 5. 11. 1939, s. 1–2.
- 4 Jan se narodil 1. 1. 1915, ale rodiče dali do matriky zapsat datum 31. 12. 1914, aby šel do školy co nejdřív. Více o Opletalově životě a rodinném zázemí LEIKERT, Jozef: *Černý pátek sedmnáctého listopadu*. Univerzita Karlova, Praha 2001, s. 51–61.
- 5 Polovina dětí – včetně Jana – byla po otci přihlášena do Církve československé husitské, druhá polovina se po matce hlásila

spíval výborně, takže po absolvování prezenční vojenské služby odešel na vysokoškolská studia medicíny do Prahy. Zde k němu doputovala letáková výzva k účasti na poklidné demonstraci 28. října 1939.

Oslavy 28. října probíhaly v dopoledních hodinách spíše jako tichý protest. Lidé chodili svátečně oblečení, ozdobení trikolorami.⁶ Podle zprávy pražského policejního prezidenta došlo pouze k menšímu narušení veřejného klidu a pořádku.

Jan Opletal se účastnil oslav v dopoledních i odpoledních hodinách. Po poledni vlastenecké projevy sílily. Desetitisíce lidí v centru Prahy deklarovaly svoji náklonnost k prvorepublikovým prezidentům a Československé republice, zpívaly národní hymnu a české písně, provolávaly protiněmecká hesla. Výjimkou nebyly ani provokace, zvláště ze strany německých studentů, kteří strhávali kolemjdoucím trikolory a čepice „masaryčky“. Ve 13 hodin prošel Václavským náměstím demonstrativní pochod zbraní SS. Situace eskalovala a oslavy zejména v centru města přerůstaly v otevřenou protiněmecké demonstrace.

Medikův chorobopis

Zatímco česká policie projevovala demonstrantům spíše sympatie a do potlačování nepokojů se příliš nehrnula, ze strany německých bezpečnostních sil, jež začaly v odpoledních hodinách zasahovat a zatýkat české demonstranty, se na několika místech ozývaly výstražné výstřely a nemířená palba. První zranění byli v odpoledních hodinách přiváženi na I. chirurgickou kliniku prof. Arnolda Jiráska na Karlově náměstí, kam byl kolem 19. hodiny dopraven i Jan Ople-

Tichá květinová demonstrace 28. října 1939 u pomníku T. G. Masaryka v Lounech, který byl později nuceně odstraněn
Foto: Ústřední archiv a muzeum ČČSH

tal. V chorobopisu je průběh zranění popsán následovně: „Dne 28. 10. 1939 v 19 hodin šel Žitnou ulicí, kde měl shluk lidí právě ve chvíli, když zaslechl několik střelných ran. Pociťl pálivou bolest na břiše, šel však ještě směrem

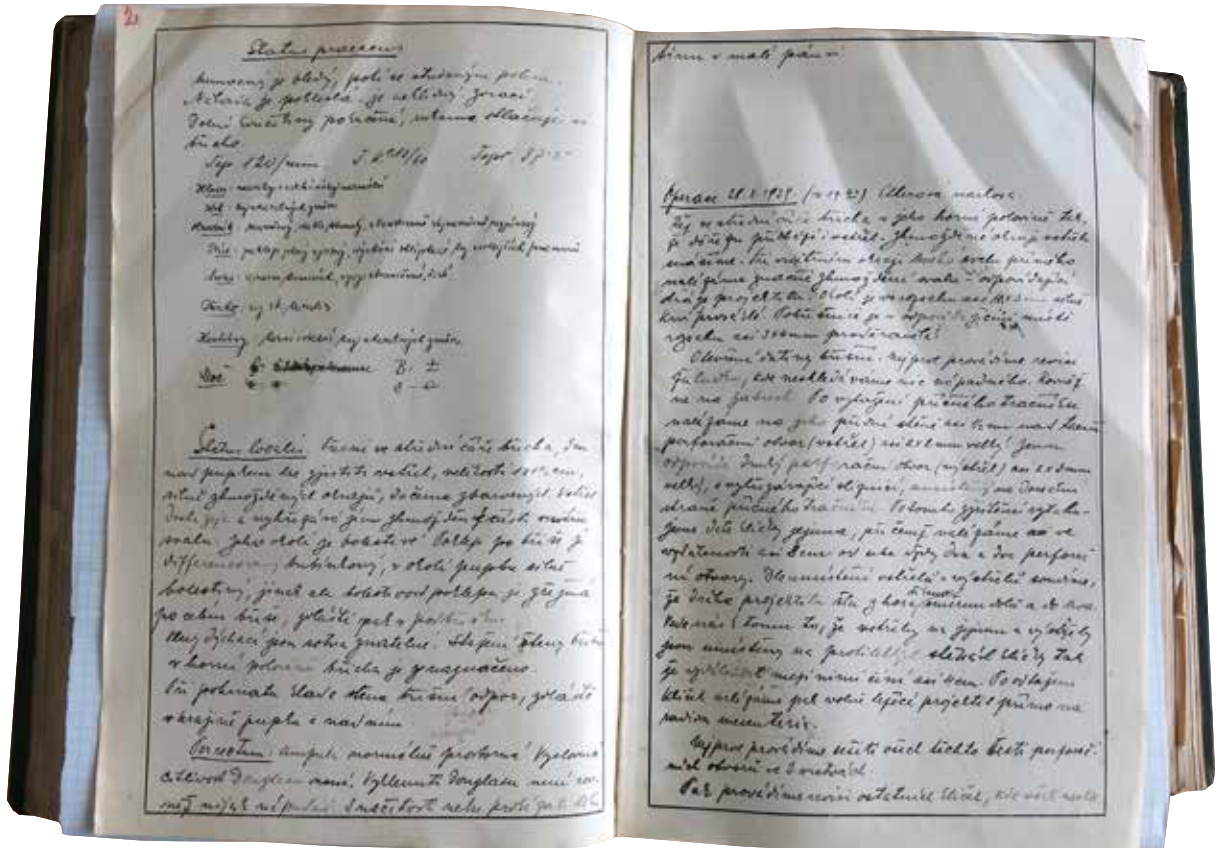
k náměstí Petra Osvoboditele (dnes I. P. Pavlova – pozn. autora) podpírán dvěma mladíky.⁷ Bolest se rozšířila po celém břiše, takže musel jít pokrčen. Osobním autem dopraven na zdejší kliniku.“⁸

k římskokatolické církvi. *Archiv autora*, rozhovor autora s neteří Jana Opletala Věrou Spurnou, 12. 12. 2019. DOKOUPIL, František: Bratr MUC Jan Opletal. *Český zápas*, 1945, č. 21–22, s. 83.

6 Před a v průběhu 28. 10. 1939 se jich prodalo přibližně 30 000 kusů. BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Prostor, Praha 1999, s. 103.

7 Jednoho z nich Jozef Leikert identifikoval jako medika Josefa Voráčka. LEIKERT, Jozef: *Černý pátek sedmnáctého listopadu*, s. 69–70.

8 NA, f. Všeobecná fakultní nemocnice Praha (VFN Praha), *Kniha svázaných chorobopisů – Jan Opletal*.

Chorobopis MUC. Jana Opletala z I. chirurgické kliniky prof. Arnolda Jiráska na Karlově náměstí

Repro: Národní archiv

Službu na I. chirurgické klinice měl MUDr. Václav Pačes, který Opletala v 19.40 hodin akutně operoval. Nemocný byl bledý, potil se studeným potem, rukama si stlačoval břicho, zvracel. Byl tachykardický, měl mírně zvýšenou teplotu a nižší krevní tlak, což mohly být známky počínajícího šoku. Rána silně bolela, v klinickém obraze byly patrné počínající známky peritoneálního dráždění, tedy počínajícího zánětu pobřišnice. Zvracení a neklid svědčily o velkých bolestech. Stanovená operační diagnóza zněla:

„Vulnus sclopetarium abdominis. Perforatio coli transversi duplex et intestinali jejuni quadriplex. Haemoperitoneum.“ (Střelná rána břicha. Dvojité protržení příčného tračníku a čtverné protržení tenkého střeva. Volná krev v dutině břišní.)⁹ Operační zpráva vnaší do smrtelného zranění medika nové světlo: „Dle umístění vstřelů a výstřelů soudíme, že dráha projektilu šla shora šikmo směrem dolů a do leva. Vede nás k tomu to, že vstřely na jejunu (lačníku - pozn. autora) a výstřely jsou umístěny na protilehlých stěnách kličky

tak, že vzdálenost mezi nimi činí asi 4 cm. Po odtážení kliček nalézáme pak volně ležící projektil přímo na radixu mesenteria.“¹⁰ Podle profesora Františka Hájka, jenž po Opletalově smrti prováděl pitvu, „byla rána vypálena z větší než bezprostřední vzdálenosti z krátké ruční zbraně. Rána byla způsobena osobou druhou.“¹¹ Opletal se tedy musel v chumlu lidí dostat do blízkosti útočnicka, který na něj vystřelil.¹² Při operaci byly dvě rány na příčném tračníku a čtyři na tenkém stře-

9 Za konzultace v oblasti lékařské terminologie, diagnostiky a k průběhu léčby děkuji MUDr. Iloně Kadlecové. Její poznatky a připomínky měly pro celkový obraz textu zásadní význam.
10 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů - Jan Opletal.
11 Tamtéž, Pitevní protokol - Jan Opletal.
12 Ke stejnému závěru dospěl rovněž Opletalův operátor MUDr. Václav Pačes.

vě zašity a dutina břišní propláchnuta zřejmě dezinfekční směsí, jejíž složení neznáme. V malé pánvi byl zaveden drén. Projektil byl extrahován ze zadního mezenteria (úpon připojující střední kličky), jak se již výše zmiňuje operační zpráva. Velké břišní cévy nebyly poraněny. Podle Pačesových vzpomínek, které zaznamenal Opletalův životopisec Jozef Leikert, trvala operace 45 minut. Pacient se po ní klidně probouzel a byl v dobrém tělesném stavu. Operatér dále vzpomíná: „Když jsem vycházel z operačky, zastavili mě tři muži. Jeden měl přes černou uniformu SS přehozený bílý plášť. Ostatní byli v civilu. Dovtípl jsem se, že jde o příslušníky Gestapa. [...] Doktor se představil česky, jmenoval se Golla. Zajímal se jen o Opletalův stav a ptal se na vyoperovaný projektil. Měl jsem ho s sebou ve skleněné zkumavce. [...] Corpus delicti si vzali s sebou, prý ho potřebují.“¹³ Zvýšený zájem o Opletala v porovnání s ostatními postřelenými pacienty projevoval rovněž přednosta I. chirurgické kliniky prof. MUDr. Arnold Jirásek,¹⁴ což vzbuzuje celou řadu otázek, které však nejsou předmětem tohoto textu. Přesto je nutné připomenout, že podle zprávy II. oddělení Hlavního říšského bezpečnostního úřadu z 30. října 1939 vrchní velitel SS v Praze nařídil, „aby při chirurgickém ošetření zraněných Čechů byl přítomen německý lékař, aby se zamezilo pověstem o surovosti“.¹⁵

Po operaci byly Janu Opletalovi kromě jiného doporučeny lokální teplé obklady, které však mohly uspíšit probíhající zánět pobřišnice a výrazně zhoršit bolestivost. Přesto se jeho stav zpočátku nejevil jako příliš vážný. Nešlo o průstřel, ale o zástřel tři centimetry nad pupkem o velikosti 1 x 1,5 cm, jímž byly narušeny kličky tenkého střeva a příčný tračník. V další léčbě byly dominantní žalu-

Všeobecná nemocnice v Praze. Rok: 1939
I. CHIRURGICKÁ KLINIKA
KARLOVY UNIVERZITY V PRAZE II.-199.
Přednosta: Prof. Dr. ARNOLD JIRÁSEK.

Číslo chorobopisu: 272-99105
Číslo žurnálu: 29558
Číslo pokoje: 81

Vedoucí lékař oddělení: *ud. Dr. Opletal*
Chorobopis vypracoval: *Dr. Leikert*

Udmiřnutím nemocného bylo by nastala nebezpečí pro jeho život

Jméno	Stáří	Stav	Zaměstnání	Rodiště	Byt
<i>Muc Opletal</i>	<i>24</i>	<i>mladý</i>	<i>montér</i>	<i>Chotus (u Hřibů)</i>	<i>Klíčovice 167, Praha 5, Jiráskova ul.</i>

Přiját dne *28. 8. 1939* z ambulance, na doporučení *z ambul.*
Přeložen dne _____ uzdraven _____
Propuštěn _____ poleptán dne _____
nepoleptán _____ Zemřel dne *11. 9. 39*
17 v 11.45

Klinická diagnosa: *Valvus perforationis abdominis*

Diagnosa při operaci: *idem. Perforatio coli transversae duplex et intestinalis jejuni parva duplex haemoperitonium.*

Mikroskopická diagnosa: _____

Příp. pitvění nálezy: *Perforatio coli transversae duplex et intestinalis jejuni parva duplex haemoperitonium.*

Operace dne: *28. 8. 1939. Laparotomie, sutura perforationis intestinalium, revisio, drain. Extrahován projektil.*

Operatér: *Dr. Jirásek* Asistence: *Dr. Hánek*

Narkotikér: *A.* U rouček: *v. Hluboký*

Předchorobi: *BA: Střevní a 5. kvadrantní bolest.
DA: Ústřední náběl, jasná, měkká, mírně uvořena.
UO: Dne 28/8/39 v 19h. Jit. ztráta síly, bledá, chvilka zvrátná, kůže mírně vlhká, teplota 37,5, pulz 100, tlak 110/70, dýchání normální, srdce normální, žíly normální, reflexy normální, moč normální, stolice normální. Po 12h v pozici vleže pro celou dobu kůže musí být potřísněna. Ošetření nutněm doporučením pro zotavení pacienta.*

KL 112

Titulní strana Opletalova chorobopisu

Repro: Národní archiv

13 LEIKERT, Jozef: *Černý pátek sedmnáctého listopadu*, s. 49.

14 Autor měl k dispozici několik chorobopisů vážně zraněných pacientů a v žádném z nich se neobjevují tak časté zmínky o konzultacích či lékařských postupech určených přednostou kliniky jako v případě Jana Opletala. Je zřejmé, že Opletalův případ byl bezpochyby nadstandardně sledován.

15 ČELOVSKÝ, Boris: *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*. Sfinga, Ostrava 1995, s. 234–235.

deční výplachy, které působily velmi úlevně, v terapii převažovaly žilní infuze, nejspíše v podobě minerálních roztoků.¹⁶

Záněť v ráně

Čtyřiatvacetiletý Jan Opletal v noci po operaci chvílemi po utišujících injekcích spal, ráno 29. října dokonce o svém poranění klidně vyprávěl. Uložen byl na pokoj č. 31, který s ním sdíleli Vladimír Homolka, František Tůma¹⁷ a Jiří Novák.¹⁸ Z rodinných příslušníků jej navštěvovala matka Anna¹⁹ a sestra Marie,²⁰ s níž si byl věkově i lidsky blízký. V dalších dnech kromě infuzí mohl pít po lžičkách čaj, měl naordinovány inhalace a kloktání. Rána mu byla převazována a dren zpočátku odváděl nehnisavý sekret. Postupně se ale exsudát kalil a zhruba od 3. listopadu 1939 začínal být patrný počínající záněť v operační ráně. Přidal se průjem, přetrvávalo škytání a zvracení.

Druhý den večer probudily pacienta prudké bolesti celého břicha svíravého a tlakového rázu, které byly provázány výraznou psychickou nadstavbou, opět rostoucí teplotou, výraznější tachykardií, docházelo k vzdouvání břicha. Při převazu byla již jasně patrná hnisavá infiltrace v ráně, současně při vyšetření per rectum bylo zjištěno vyklenutí a naplnění Douglasova prostoru (výchlípka peritonea mezi konečníkem a močovým měchýřem – pozn. autora), což značilo přítomnost volné tekutiny, ale spíše hnisu v dutině břišní. Během noci byly bolesti mírnější. O pacientově stavu byl telefonicky informován přednosta kliniky. Lékaři zvažovali reoperaci, ale celkový šokový stav ji

ÚSTAV PRO SOUDNÍ LÉKAŘSTVÍ UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE
Přednosta: PROF. DR. FRANTIŠEK HÁJEK

O.P.I.S. . . .

Přijal Prof. Dr. Hájek Píva neřizena Č. j. 598
Datum 13. XI. 1939 Č. p. 593

PROTOKOL PITEVNÍ.

Jméno J A N O P L E T A L
Diagnosa Hnisavý zánět pobřišnice. Prástfel tenkého i tlustého střeva.

I. Ohledání zevní.

1. Mrtvola muže asi 27ti letého, 174cm dlouhá, kostry silné, výšivky slabé, svalstva dobře vyvinutého, ztuhlost mrtvolná dobře vyznačena, skvrny mrtvolné na zadních částech těla temně fialové splývající.
2. Obličej zapadlý, spojivky bledé, rohovky jasné, zornice stejné široké, úzké, dutiny obličejové bez výtoků.
3. Krk štíhlý, hrudník dobře klenutý, mezižebří lence zapadlá, břicho v rovině hrudníku, pyže a řiť bez výtoků.
4. Ve střední čáře břicha ve vzdálenosti 4 cm od výšivky mečovitě probíhá dolu 14 cm dlouhá rána, v horním i dolním polu spojena jízvou, uprostřed dosud na 2 1/2cm rozevřená, po stranách s 11 příčnými jizvami od stehů.
5. Uprostřed střední čáry v dolní polovině břicha ve vzdálenosti 6 cm od spony stydké je kruhovitá rána velikosti koruny, z níž vyčnívá gumový drain.
6. V levém ohbí loketním příčnou ranku délky 3 cm, spojena 2 stehy, po léčebném zákroku.

II. Ohledání vnitřní.

Pitevní protokol po Opletalově smrti zpracoval profesor František Hájek

Repro: Národní archiv

¹⁶ Přesné složení se v chorobopisu neuvádí.

¹⁷ Řezník František Tůma byl zraněn při demonstracích zástřelem do levé strany hrudníku. *Archiv bezpečnostních složek (ABS)*, f. Stíhání nacistických válečných zločinců (325), sign. 325-11-1, Studie Josefa Klečky o zločinech nacistického potlačovacího aparátu na území Čech a Moravy v období mezi 28. 10. 1939 a 18. 11. 1939 z dubna 1970.

¹⁸ Pomocný dělník Jiří Novák byl během nepokojů střelen zezadu do levého stehna. Tamtéž.

¹⁹ Matka později ze zdravotních důvodů odcestovala domů, sestra Marie navštěvovala Jana až do posledního dne.

²⁰ Marie Opletalová, provdaná Kouřilová, zemřela shodou okolností přesně 45 let po bratrově pohřbu (15. 11. 1984). Pochována je společně s manželem a rodiči na nákelském hřbitově vedle hrobu Jana Opletala.

neumožňoval, představovala by příliš velké riziko.

Od 6. listopadu si ošetřující personál všiml u Jana Opletala zvýšeného neklidu – z jeho strany docházelo k opakovaným konfliktům se zdravotním personálem. „*Nemocný najednou počíná mluvit o smrti, chvílemi nesouvisle, pak se domáhá výplachu žaludku, chvílemi zpěvuje.*“²¹ Na vlastní žádost proto byl 8. listopadu přeložen do prvního patra na pokoj č. 84, kde se jeho psychický stav nakrátko zlepšil, a měl dokonce i větší chuť k jídlu. Večer 9. listopadu se však depresivní nálady vrátily, což je při vleklých bolestech obvyklé. U pacienta docházelo k postupnému respiračnímu selhávání, v klinickém obraze se projevovaly známky rozvíjející se pleuropneumonie (součas-

Pacient mohl již jen šeptat a byl značně unavený. Lékaři ještě zkusili zasáhnout, ale v 11.45 hodin Jan Opletal po zástavě dechu zemřel.

ný zánět pohrudnice a plic – pozn. autora), dominantní tachykardie a hypotenze (známky septického šoku). Schvácenost a spavost z večera trvaly i druhý den. Po návštěvě sestry Marie žádal o propuštění domů. Jeho zdravotní stav se stále zhoršoval a mířil k neodvratitelnému konci. Na rentgenovém vyšetření byl popsán podbrániční absces.

Poslední den v nemocnici, 11. listopadu, mladý medik těžce dýchal, mluvit mohl jen s námahou a měl

Sestra Jana Opletala Marie

Foto: archiv Věry Spurné

slabý pulz. „*Stále žádá, aby byl propuštěn, že půjde do koleje.*“²² Převaz i páchnoucí hnis vytékající z drénu nevěstily nic dobrého. K vyšetření byl přivolán internista. Pacient mohl již jen šeptat a byl značně unavený. Lékaři ještě zkusili zasáhnout, ale v 11.45 hodin Jan Opletal po zástavě dechu zemřel. Dostavila se celková sepse, která se projevila rozsáhlým zánětem pobřišnice, zánětem plic a abscesy pod játry a bránicí.²³ Ukázalo se, že Opletalovo poranění bylo prakticky neléčitelné. I v dnešní době by se vzhledem k perforaci střev jednalo o rizikový stav, nicméně léčitelný celkovými antibiotiky. Možnosti současné moderní medicíny v oblasti paliativní péče by zase výrazně zvýšily pacientovu kvalitu života v celé šíři jeho potřeb – tedy nejen v oblasti podávání opiátů na tlášení bolesti.

Postřelené ženy

Podle zprávy Policejního ředitelství v Praze bylo v souvislosti s hromadnými nepokoji 28. října 1939 dopraveno do Všeobecné nemocnice v Praze čtrnáct osob včetně Jana Opletala a vůbec první oběti, Václava Sedláčka.²⁴ Mezi ošetřené patřily také tři ženy, o nichž toho dodnes mnoho nevíme. Zasunutá téma zraněných z 28. října 1939 si nepochybně zaslouží pozornost, stejně jako se jí kupříkladu v posledních letech dočkaly oběti okupace Československa z roku 1968.

První z postřelených žen byla Marie Počtová (nar. 24. srpna 1919), dvacetiletá pomocnice v domácnosti u papírníka Alexandra Nepevného v Ječné ulici č. 28 v Praze II, kde také bydlela. Při chůzi v Žitné ulici byla v 18.30 hodin střelena neznámým mladším civilistou – asi čtyřiaadvacetiletým – do pravé poloviny hrudníku.²⁵ K ošetření byla v 18.45 hodin přivezena automobilem záchranné stanice na kliniku prof. Jíraska, kde byla následně umístěna na pokoj č. 35.²⁶ O události byl informován zaměstnavatel postřelené dívky i její otec Antonín. Matka Anna byla v té době již mrtvá. Pacientka až do operace pocítovala bolest v páteřní oblasti, místo vstřelu bylo zpočátku nebolestivé, což se však změnilo 1. listopadu. Ojedinele se při vykašlávání objevovaly krvavé kousky hlenu, spánek měla klidný. Zdravotní stav zůstal v hlavních rysech nezměněn až do 3. listopadu 1939, kdy Marie Počtová absolvovala rentgenové vyšetření, které detailněji určilo polohu a velikost projektilu. Téhož dne lékařským pod vedením MUDr. Lásky provedl za lokální anestezie chirurgické vytažení projektilu. Pooperační stav

21 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů – Jan Opletal.

22 Tamtéž.

23 NA, f. VFN Praha, Pitevní protokol – Jan Opletal.

24 Tamtéž, f. Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, k. 1193, sign. 225-1193-1/27, Zpráva Policejního ředitelství v Praze o událostech politického rázu ze dne 28. října 1939.

25 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů – Marie Počtová.

26 Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna (1931-1940), k. 9826, sign. P 3054/12, Zpráva velitele policejní stanice Praha-Nové Město z 28. 10. 1939.

provázela zvýšená teplota, pacientka se první noc opakovaně budila a špatně se jí dýchalo. Několik dnů si stěžovala na bolesti v pravé polovině břicha. Po deseti dnech však lékaři zaznamenali zlepšení, bolesti v břiše částečně ustoupily a operační rána se uspokojivě hojila. Dne 16. listopadu 1939 byla Marie Počtová propuštěna domů.²⁷ Poslední zjištěný údaj z roku 1970 uvádí jako místo jejího bydliště Chvaly u Prahy.²⁸

Mezi zraněné z Melantrichovy ulice patřila také šestnáctiletá krejčovská učednice Anna Ramaizlová.²⁹ Narodila se 15. října 1923 v Praze na Smíchově, kde žila u rodičů v Bendlově ulici č. 4.³⁰ Zástřel pravého stehna utrpěla v 19.15 hodin při cestě z Můstku směrem na Staroměstské náměstí. Na chodníku v Melantrichově ulici proti budově Městské spořitelny pražské byla zezadu střelena uniformovaným členem německého potlačovacího aparátu. Shodou okolností se totiž ocitla na místě incidentu, při němž střelbu vyprovokoval pískot skupinky mužů na procházející uniformované příslušníky pořádkové policie.³¹ Když Ramaizlová uslyšela výstřely, chtěla začít utíkat. V tom okamžiku ale ucítila štípnutí v pravém stehně. Stačila ještě zaběhnout do přilehlého domu, kde zjistila, že ze stehna krvácí.³² Na místě jí byla poskytnuta první pomoc a v doprovodu Bohumila Bejbla byla v 19.30 hodin převezena do Vše-

Marie Počtová

Foto: Národní archiv

becné nemocnice v Praze II.³³ Po přijetí na chirurgickou kliniku jí byla rána v základním rozsahu ošetřena a aplikována protitetanová injekce. Operaci, při níž byl odstraněn 8 až 9 mm široký a 14 mm dlouhý projektil, absolvovala 6. listopadu 1939. Po uspokojivém pooperačním průběhu byla 15. listopadu propuštěna do ambulantiho ošetření.³⁴

Stopa Anny Ramaizlové se znovu objevuje v roce 1948, kdy už jako vyučená švadlena vedla znárodněný dámský krejčovský závod v Chebu. V březnu 1948 společně s polským státním příslušníkem Theodorem

Kwiatovským uprchla z Československa. V roce 1950 na ni bylo podáno trestní oznámení za ilegální přechod státních hranic; řízení bylo vedeno u okresní prokuratury v Praze.³⁵ Z archivních materiálů vyplývá, že nový domov našla v Kanadě, kde se vdala. V roce 1981 si Anna Ramaizlová, provdaná Butašová, požádala o výjezdní doložku do Československa, kterou po zaplacení správního poplatku a získání vystěhovaleckého pasu obdržela. Československo, konkrétně slovenskou obec Borský Mikuláš, v druhé polovině osmdesátých let navštívila opakovaně.

V krátkém výčtu zraněných žen z 28. října 1939 chybí ještě pětatřicetiletá posluhovačka z Prahy-Braníku Růžena Soukupová (27. 2. 1904 až 5. 1. 1970). Při rozptylování demonstrantů byla po 20. hodině na rohu Karlova náměstí a Ječné ulice před kostelem sv. Ignáce zraněna výstřelem z revolveru.³⁶ S průstřelem na levé straně krku byla policejním štábním strážmistrem Václavem Polákem odvedena do Všeobecné nemocnice v Praze II k ošetření.³⁷ Při příjmu na chirurgické klinice nemohla hýbat levou rukou a krvácela z krku. Prvotní ošetření se omezilo na dezinfekci a obvaz rány, pacientce byla podána protitetanová injekce a byla uložena na pokoj č. 99, kde již odpočívala Anna Ramaizlová. Ráno si pacientka stěžovala na nepolevující bolest

27 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů - Marie Počtová.

28 ABS, f. 325, sign. 325-11-1, Studie Josefa Klečky o zločinech nacistického potlačovacího aparátu na území Čech a Moravy v období mezi 28. 10. 1939 a 18. 11. 1939 z dubna 1970.

29 V některých dokumentech - zejména z pozdější doby - se objevuje rovněž varianta příjmení Ramajzlová. Sama dotyčná se ale podepisovala Ramaizlová.

30 NA, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna (1931-1940), k. 9973, sign. R 193/23, Zpráva velitele policejní stanice Praha-Staré Město z 28. 10. 1939.

31 ABS, f. 325, sign. 325-11-1, Studie Josefa Klečky o zločinech nacistického potlačovacího aparátu na území Čech a Moravy v období mezi 28. 10. 1939 a 18. 11. 1939 z dubna 1970.

32 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů - Anna Ramaizlová.

33 Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna (1931-1940), k. 9973, sign. R 193/23, Zpráva velitele policejní stanice Praha-Staré Město z 28. 10. 1939.

34 NA, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů - Anna Ramaizlová.

35 ABS, sb. Taktické svazky, sign. T-1441 MV, Trestní oznámení na Annu Ramaizlovou z 22. 12. 1950.

36 *Perzekuce českého studentstva za okupace*. Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, Praha 1945, s. 47.

37 NA, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna (1939-1950), k. 10678, sign. S 4434/17, Zpráva velitele policejní stanice Praha-Nové Město z 28. 10. 1939.

v levém předloktí. Dne 30. října 1939 podstoupila neurologické vyšetření. V dalších dnech přetrvávala omezená pohyblivost levé horní končetiny, rána stále krvácela a 7. listopadu se v místě vstřelu objevil hnisavý sekret. Přes neuspokojivý zdravotní stav musela být Růžena Soukupová 17. listopadu 1939 z rozkazu říšských vojenských úřadů z kliniky propuštěna.³⁸ Z kusých dochovaných zpráv vztahujících se k jejímu zranění vyplývá, že se dále léčila v ozdravně v Choceradech. V roce 1946 podal Zapařovací úřad v Praze X podnět na vyšetření okolností zranění Růženy Soukupové, aby jí mohly být poskytnuty invalidní zapařovací požitky. K případu se však dochovalo pouze stručné hlášení ve staniční knize bývalého policejního komisařství v Praze II Krakovské ulici.³⁹

Pohřeb

Zpráva o smrti Jana Opletala se rychle rozšířila po pražských vysokých školách a studenti se začali připravovat na pietní rozloučení. V posluchárnách koloval text oznamující Opletalovo úmrtí a termín smutečního rozloučení. Pohřeb, který se konal 15. listopadu 1939, nakonec zakázán nebyl, k čemuž napomohl i klidný průběh svátku Všech svatých (1. listopadu) a dne Památky zesnulých (2. listopadu), stejně jako výročí bitvy na Bílé hoře (8. listopadu). Souhlas s konáním pohřbu však přišel až po zárukách protektorátní vlády, že poslední rozloučení s Janem Opletalem nepře- roste v nové demonstrace. Ředitel Hlávkovy koleje Ing. Václav Weiser společně s předsedou studentské samosprávy se museli na policejním ředitelství zaručit, že v den pohřbu bude v Praze klid a pořádek. Následně předseda samosprávy Hlávkovy koleje

V sobotu dotrhl český student, kolega Opletal, který byl při demonstracích dne 28. října střílen pohunkou německého nacismu. Demonstroval spolu se všemi, kteří chtěli pozvednouti svůj hlas proti tomu, co někde nazývají ochranou. Demonstroval za svobodu, lepší, svobodný život celého národa. My, kteří jsme ušli jeho osudu, splníme samozřejmě povinnost a doprovodíme kamaráda ke hrobu. V e s t r e d u d n e 1 5 . l i s t o p a d u o 1/2 10 h o d . j e s r a z v š e h o č e s k é h o s t u d e n s t v a p ř e d p a t o l o g i c k ý m ú s t a v e m n a A l b e r t o v é . T o h o d n e j s o u p ř e d n á š k y z a s t a v e n y . D o k a Ź m e , Ź e č e s k é s t u d e n s t v o v í , c o j e t o s o l i d a r i t a , a t i k t e ř í t v ř d í , Ź e r e v o l u č n í d u c h r o k u 1 8 4 8 u s t u d e n s t v a j i Ź n e Ź i j e , n á s n e z n a j í ! T e n , k d o n e p o c h o p í , n e n í z n á s .

Studentská výzva k účasti na Opletalově pohřbu. Před Opletalovou rakví cestou na Albertov kráčel v taláru se symbolickým kalichem životního utrpení farář Jaroslav Krejčířek.

Foto: ABS, Státní okresní archiv Přerov

MUC. Maxmilián Martischnig vydal leták, ve kterém požádal o zachování důstojného klidu během pohřbu, a vyzval všechny zúčastněné, aby se nenechali strhnout k protestům.⁴⁰

Od půl deváté začaly zástupy studentů vcházet do kaple českého

Ústavu soudního lékařství v Praze II a defilovat u rakve Jana Opletala. O hodinu později byla kaple uzavřena a pouze za účasti rodiny⁴¹ a zástupců akademické obce proběhl krátký církevní obřad. Smuteční rozloučení vykonal zderazský československý

38 Tamtéž, f. VFN Praha, Kniha svázaných chorobopisů - Růžena Soukupová.

39 Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna (1939-1950), k. 10678, sign. S 4434/17, Oznámení Okresního velitelství I/5 SNB v Praze z 25. 5. 1946.

40 ABS, f. 325, sign. 325-11-3, Oběžník Ústředního sboru správy Hlávkových studentských kolejí z 14. 11. 1939.

41 Matka Anna se rozloučení v Praze ze zdravotních důvodů nezúčastnila.

farář Jaroslav Krejčárek,⁴² který přečetl slova evangelia a poděkoval rodičům zesnulého za vzornou výchovu syna a studentským spolům za pozornost vůči zemřelému. Krejčárkova dcera Věra Bořkovcová k průběhu pohřbu doplnila: „K tatínkovi přišli dva medicí, a že jsou ze studentského výboru, který se usnesl, že Opletalův pohřeb bude veřejný, že si to Jan zaslouží. Ještě dodali, že se zavázali svým životem, že nedojde k žádným demonstracím. K tatínkovi pak přišli policajti a musel přesně napsat, co bude říkat. Tatínek nebyl při pohřebním rozloučení zvyklý mluvit podle psané předlohy, a tak si na konec rozlučkové řeči přidal, že děkuje rodičům za vzornou výchovu syna.“⁴³

Z rodné chalupy na nákelský hřbitov Jana Opletala doprovodilo asi 700 lidí převážně z rodné Lhoty, Nákla a Mezic

Po desetiminutovém obřadu byla rakev za naprostého ticha odnesena do pohřebního vozu na Albertově. Cestu lemovaly tisíce lidí. V čele průvodu byly nesené věnce a za nimi šli akademičtí funkcionáři a osmnáct zástupců Hlávkových kolejí, většinou členové samosprávy.⁴⁴ Před rakví nesenou studenty v tiché pietě kráčel v taláru se symbolickým kalichem životního utrpení farář Jaroslav Krejčárek. Těsně za rakví Jana Opletala na poslední cestě doprovázel jeho otec, sestra Marie a bratr Vít. Pouze při ukládání rakve byla zpívána národní hymna včetně její slovenské

Pohřební průvod z domu smutku na hřbitov. Na nákelském hřbitově se s medikem rozloučil farář Alois Mach. Foto: archiv Věry Spurné

části. Po převozu z Prahy do Lhoty nad Moravou⁴⁵ bylo jeho tělo druhý den uloženo do země na nákelském hřbitově. Obřady vykonal místní československý farář Alois Mach, který Jana Opletala osobně znal, neboť

v Nákle působil od roku 1934. Jeho proslov byl předem zcenzurován. Sám farář, jenž měl opakované spory s místním německým starostou, který ho chtěl později nechat zatknout pro urážky a protiněmecké smýšle-

42 Více o Jaroslavu Krejčárkovi (1887–1953) viz JINDRA, Martin – SLADKOWSKI, Marcel (eds.): *Biografický slovník Církve československé husitské*. ČČSH, Praha 2020, s. 264–265.

43 *Archiv autora*, rozhovor autora s Věrou Bořkovcovou, rozenou Krejčárkovou, 12. 4. 2011.

44 LEIKERT, Jozef: *Černý pátek sedmáctého listopadu*, s. 79.

45 Studenti se obávali, aby nebyly ostatky Jana Opletala německými bezpečnostními složkami odvezeny na neznámé místo, proto zajistili okamžitý převoz pohřebním vozem. *Státní okresní archiv Olomouc* (SOKA Olomouc), f. Okresní úřad Litovel, k. 62, Úřední záznam Zemského úřadu v Brně z 14. 11. 1939.

Marie Kafková Foto: archiv Věry Spurné

ni,⁴⁶ si chystal plamennou řeč, ale na přímluvu studentů, kteří přijeli z Prahy, od svého záměru upustil.

Z rodné chalupy na nákelský hřbitov Jana Opletala doprovodilo asi 700 lidí převážně z rodné Lhoty, Nákla a Mezic. Za černým automobilem vezoucím rakev šla nejbližší rodina, přátelé a sousedé. V průvodu podle tradice nechyběly družičky v bílém a svatební dvojice. Dále děti nesoucí

svíce a rozmarýnový věneček. Černou družičkou se závojem a zhasnutou svící byla Janova snoubenka Marie Kafková. Farář Alois Mach kráčel před rakví s obřadní příručkou v rukách v husitském taláru a stóle s kalichem. Z Prahy přijeli zástupci studentů v čele s Maxmiliánem Martischnigem, kteří stejně jako v Praze vynášeli rakev a cestou kolem ní konali čestnou stráž. Vpředu průvodu bylo nesené asi dvacet věnců se stuhami. K žádným nepokojům nedošlo a lidé se po skončení pohřbu v 15 hodin v naprostém klidu rozešli. Na průběh dohlíželo patnáct českých četníků⁴⁷ a dva příslušníci olomouckého Gestapa. Za politickou správu byl přítomen komisař Antonín Dusík. Ve zprávě Prezidiu zemského úřadu v Brně se můžeme dočíst, že „průběh pohřbu byl normální a naprosto klidný, nedošlo k žádným demonstracím. Během pohřbu nebylo vůbec žádných projevů, vyjma církevního projevu československého faráře.“⁴⁸ Přesto podle vzpomínek rodiny měla na hřbitově zaznít píseň *Sbohem buď, krásná vlasti má...*⁴⁹

Další sled událostí, směřující k nebyvalé perzekuci českého studentstva, byl již v literatuře dostatečně popsán.⁵⁰ V širší známost se ale stále nedostal bolestivý osud Opletalovy rodiny. Dne 2. července 1945 totiž Janova matka Anna zemřela v olomoucké nemocnici na zranění, která utrpěla ve Lhotě nad Mora-

vou po zásahu střepinami sovětské letecké pumy 8. května 1945, když chránila svoji vnučku Věru. „Strašně jsem jako dítě plakala, nechtěla jsem být ve sklepním krytu u strýce Josefa. Stařenka (Anna Opletalová – pozni. autora) mě tedy vzala, chodila se mnou po zahradě a najednou letadlo frnk a shodilo bombu. Tak ona, jak nosily paní mámy sukně, tak mě položila na zem a lehla na mě. Takže jí to roztrhlo nohu, ruku, a nevím, jestli ještě bok, a já jsem byla plná malinkých střepin. Ty mně snadno vytáhli a stařenku odvezli do nemocnice.“⁵¹ Anna Opletalová byla pochována 5. července 1945 do rodinné hrobky na nákelském hřbitově. Její manžel Štěpán ji následoval 28. června 1952.⁵²

Martin Jindra (1973) působí jako historik v Ústavu pro studium totalitních režimů a Ústředním archivu a muzeu Církve československé husitské. Specializuje se na problematiku moderních církevních dějin. Na toto téma publikuje v periodických i odborných časopisech. V posledních letech vydal monografie *Česká pravoslavná církev od Mnichova po obnovu v roce 1945* (ÚSTR, Praha 2015) a *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945* (ÚSTR – ČSH, Praha 2017).

46 Farář Alois Mach (1904–1962) se do křížku se starostou dostal pro svá kázání. „Když v roce 1943 mluvil jsem o žních, ke konci kázání jsem řekl: ‚Dá-li Pán Bůh, že obilí šťastně svezete do stodol a uložte je na sýpky, pak chraňte jej před pilousem zkázonosným.‘ Hned v pondělí ke mně přišel [starosta obce] a žádal mne, abych mu vysvětlil, kdo má být ten pilous. Na moji odpověď, že je to hmyz, rozkřikl se na mě, abych si z něho netropil žerty, že ví, proti komu kázání směřovalo.“ Perzekuci farář neušel ani po únoru 1948. V roce 1952 byl odsouzen v největším politickém procesu s věřícími Církve československé husitské „Bukal a spol.“ k 5 letům odnětí svobody. JINDRA, Martin: *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945*. ÚSTR – ČSH, Praha 2017, s. 141–142.

47 Moravský zemský archiv Brno, f. Gestapo Brno, k. 113, inv. č. 6853, sign. 100-113-11.

48 SOKA Olomouc, f. Okresní úřad Litovel, k. 62, Hlášení o průběhu pohřbu z 16. 11. 1939.

49 Archiv autora, rozhovor autora s neteří Jana Opletala Věrou Spurnou, 12. 12. 2019.

50 Podrobněji k tématu kromě již uvedených publikací např. LEIKERT, Jozef: *A den se vrátil. (Co následovalo po 17. listopadu 1939)*. ASTRA, Bratislava 1993; TÝŽ: *Utrpení studentů z akce 17. listopad 1939 v koncentračním táboře Sachsenhausen*. Academia, Praha 2019; PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*. Karolinum, Praha 1997; *17. listopad. Almanach odboje československého studentstva v letech 1939–1945*. Ústřední svaz československého studentstva, Praha 1945; ROSSA, Bohdan (ed.): *Sedmnáctý listopad. K historii perzekuce české mládeže za okupace*. Naše vojsko – SPB, Praha 1959.

51 Archiv autora, rozhovor autora s neteří Jana Opletala Věrou Spurnou, 12. 12. 2019.

52 Otec MUDr. Jana Opletala mrtev. *Český zápas*, 1952, roč. 35, č. 29–30, s. 4.